

Nr 437.

Av herr **Göransson**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 21 december 1945 (nr 872) om verkställighet av frihetsstraff m. m.

I proposition nr 143 med förslag till lag angående ändring i lagen den 21 december 1945 om verkställighet av frihetsstraff m. m. och i prop. nr 144 angående vissa anslag till fångvården m. m. föreslås en sådan administrativ omläggning inom fångvården, att fångvårdsanstalter skall gruppvis samverka "under ledning av en större och i vårdtekniskt hänseende bättre utrustad centralanstalt för varje grupp". I prop. nr 143 anförs att härigenom frågor om placering och förflyttning av de intagna samt åtskilliga andra ärenden kan decentraliseras från fångvårdsstyrelsen till styresmännen för dessa centralanstalter samt en bättre och effektivare behandling av de intagna vinnas. Innebörden av förslaget, som i huvudsakliga delar ansluter sig till ett av 1951 års fångvårdsutredning avgivet slutbetänkande angående en råjongplan för fångvården, har i prop. nr 144 sammanfattats på följande sätt.

Fångvårdsanstalter för ordinärt manligt fångklientel skall för samverkan sammanföras i grupper med en anstalt inom varje grupp såsom centralanstalt. Därtill skall tjäna fångvårdsanstalterna på Långholmen och Härlanda samt i Malmö och Härnösand. Övriga anstalter av hithörande slag grupperas kring dessa centralanstalter. Vidare skall anstalten i Växjö och kolonien Eleonora bilda en grupp för det kvinnliga klientelet med den förra anstalten såsom centralanstalt. Till styresmännen för centralanstalterna decentraliseras beslutanderätten i frågor om placering, förflyttning och vissa andra behandlingsfrågor, som nu ankommer på fångvårdsstyrelsen. Vid centralanstalt skall finnas psykiatrisk avdelning, vars chef är rådgivande psykiater inom anstaltsgruppen. Han skall äga befogenhet att, oavsett vad i övrigt bestämts, besluta att intagen skall överflyttas till den psykiatriska avdelningen för undersökning eller behandling. De nuvarande verkställighetsundersökningarna skall icke förekomma vid ifrågavarande anstaltsgrupper. En decentralisering från fångvårdsstyrelsen till anstaltsgruppen skall även ske av det kamerala arbetet och av vissa arbetsuppgifter tillhörande arbetsdriften. Den intagnes placering i anstaltsgrupp skall ske på så sätt att häktade i första hand kvarblir i den anstaltsgrupp, där de befinner sig då verkställigheten börjar, och dömda på fri fot av fångvårdsstyrelsen fördelas mellan anstaltsgrupperna med ledning av bostads- eller vistelseort samt övriga omständigheter. Fångtransporter skall, såvitt möjligt, utföras med bil inom anstaltsgrupperna. Den nya ordningen skall genomföras efter hand från och med budgetåret 1953/54 genom en särskild organisationsavdelning.

I organisatoriskt hänseende innebär de i propositionerna väckta förslagen, att säranstalten för unga fångar i Västerås ställes utanför anstaltsgrupperna. Under centralanstalternas kontroll och ledning förlägges 13 slutna anstalter och de kombinerat slutna och öppna anstalterna i Mariestad och på Svartsjö samt samtliga 15 öppna anstalter.

Ehuru åtskilliga kolonier byggs ut till 50 à 60 platser, kommer det icke att finnas någon öppen anstalt med självständig styresman och inte någon öppen anstalt med styresman i högre lönegrad än föreståndare i Ca 21. De viktiga och särpräglade anstalterna Mariestad och Svartsjö, som kännetecknas av kombinationen slutna anstalt med huvudsakligen jordbruksarbete samt möjlighet att placera ut pålitliga interner på anslutna kolonier inordnas under cheferna för de i Göteborg och Stockholm belägna centralanstalterna (Härlanda och Långholmen). De nuvarande överläkarna vid fångvårdens fyra största psykiatriska kliniker, vilka nu har ledningen av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet och själva utför de viktigaste sinnesundersökningarna vid dessa avdelningar, får enligt förslaget som huvudsaklig arbetsuppgift att vara psykiatriska konsulter beträffande behandlingen av de på centralanstalten och övriga anstalter inom gruppen intagna; i vissa fall innebär detta att de skall verkställa en ingående psykiatrisk observation, varvid den intagne för detta ändamål överflyttas till den psykiatriska avdelningen vid centralanstalten. För att i görligaste mån ge överläkarna möjlighet att ägna sig åt de nya arbetsuppgifterna, vilket bara kan ske i den mån de kan lösöras från sina nuvarande uppgifter såsom chefer för rättspsykiatriska undersökningsstationer, föreslås nyanställning vid de psykiatriska avdelningarna i Malmö och Härlanda och i Härmösand av "yngre läkare för vilka mindre stränga kompetenskrav upprätthålles" med placering som andre läkare i Ce 29, en vid varje avdelning. Vid den psykiatriska avdelningen å Långholmen skall uppgiften som rådgivande psykiater för anstaltsgruppen icke fullgöras av överläkaren (tillika professor i rättspsykiatri) utan av en nyanställd förste läkare i Ce 31 med ställföreträdararvode (1 440 kronor).

Att de nuvarande överläkarna tas i anspråk såsom konsulter vid sidoanstalterna motiveras med att man inte skulle få kompetenta sökande till de nya överläkarsjänster som i princip medges vara erforderliga för den konsultativa verksamheten.

Man torde ha anledning befara att utvecklingen kommer att gå i endera av följande två riktningar. Antingen blir det inte mycket bevänt med de rådgivande överläkarnas verksamhet inom anstaltsgrupperna, eller också blir de så engagerade av denna verksamhet att sinnesundersökningarna blir eftersatta. En standardsänkning för sinnesundersökningarna kan förmodas inträda om avdelningens chef av andra arbetsuppgifter hindras att själv utföra undersökningar och leda verksamheten inom avdelningen.

Det synes vara önskvärt att riksdagen gör ett uttalande med innebörd att det nya projektets genomförande icke får forceeras på bekostnad av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet, för vilket ingen standardsänkning kan tolereras vare sig i fråga om utlåtandenas kvalitet eller undersökningstidens längd.

De i propositionen nr 143 föreslagna ändringarna i verkställighetslagen åsyftar att skapa det författningsmässiga underlaget för den nya organisationen.

I den föreslagna 2 § stadgas att två eller flera fångvårdsanstalter, om Konungen så föreskriver, skall för samverkan bilda en anstaltsgrupp, att en av de

i gruppen ingående anstalterna skall vara centralanstalt för gruppen och att vid centralanstalten skall finnas psykiatrisk avdelning. — Till den nuvarande bestämmelsen i 3 §, att fängvårdsanstalts styresman under fängvårdsstyrelsen beslutar i frågor angående de intagnas behandling och anordnande av eftervård åt dem — detta portalstadgande ger uttryck åt en av den nya straffverkställighetens viktigaste principer: att varje anstalt oavsett dess storlek är en självständig enhet med styresmannen såsom ansvarig och beslutande i behandlingsfrågor — göres i förslaget ett tillägg, enligt vilket det skall åligga styresman vid centralanstalt att uppmärksamt följa de intagnas behandling på gruppens anstalter och förberedelserna för deras frigivning eller utskrivning, varvid erinras att denne styresman i den utsträckning som verkställighetslagen (efter nedannämnda ändringar) angiver eller eljest föreskrives skall meddela beslut rörande den som är intagen på annan anstalt inom gruppen. I det föreslagna tilläggsstadgandet föreskrives vidare att överläkaren vid centralanstalts psykiatriska avdelning skall lämna råd och anvisningar beträffande de på gruppens anstalter intagna. — Härtill ansluter sig två föreslagna ändringar i 4 och 5 §§, som innebär att anstaltsnämnden — bestående av en av Kungl. Maj:t utsedd domare, såsom ordförande, samt såsom ledamöter, förutom styresmannen, tre av länsstyrelsen utsedda personer, två utomstående och en befattningshavare vid anstalten — ålägges att, jämte ärenden vilkas upptagande påkallas av ledamot och ärenden som fängvårdsstyrelsen hänskjuter till nämnden, även behandla ärende som hänskjutes av styresmannen vid centralanstalten, samt vidare att centralanstaltens styresman och överläkaren vid dess psykiatriska avdelning skall beredas tillfälle att deltaga i anstaltsnämndens sammanträden, varvid de har samma rätt att anmäla avvikande mening som nu tillkommer (förutom ledamot) befattningshavare inom skyddskonsulentorganisationen eller anstalten vilken är närvarande vid sammanträdet.

Till en början må framhållas att de svårigheter som uppstått vid genomförandet av den nya verkställighetslagen i huvudsak gett sig till känna vid de slutna anstalterna, särskilt vid de största av dem. Detta sammanhänger bland annat med att dessa anstalter med sitt ålderdomliga byggnadssätt icke gett möjlighet till lämplig uppdelning av klientelet samt att anstalterna saknar tillräckliga utrymmen inomhus och utomhus för kroppsövningar och fritidssysselsättning. Den under senare år fortgående ökningen av fångantalet har i olika avseenden förvärrat läget. Vid de öppna anstalterna däremot har verksamheten i stort sett fortgått utan störningar. Detta beror bland annat på att dessa anstalter i regel kunnat erbjuda de intagna full sysselsättning under naturligare arbetsförhållanden. Genom den organisationsändring som nu föreslås kommer, i vad avser anstalter för vanligt fångförvar, sidoanstalternas styresmän att ställas i beroendeförhållande till styresmannen vid anstaltsgruppens centralanstalt. Även om i propositionen utsäges (sid. 42), att omorganisationen icke syftar till att beröva sidoanstalterna deras självständiga ställning uttalas samtidigt att det är fråga

om en avvägning av förhållandet mellan sidoanstalterna och centralanstalten varigenom centralanstaltens styresman erhåller, såsom det uttryckes i propositionen, ett allmänt ansvar för fångbehandlingen inom gruppen och härför nödvändiga befogenheter.

Med denna ordning införes inom fångvården ett subordinationsförhållande som icke lär finnas inom något annat fångvårdssystem. Om en sådan organisation finnes böra prövas — fångvårdsstyrelsen har ställt sig avvisande till förslaget — är det angeläget att så långt möjligt begränsa det intrång som göres i sidoanstalternas självständighet. I annat fall riskerar man att den föreslagna ordningen kommer att på sidoanstalterna minska arbetsglädjen och känslan av eget ansvar.

Enligt 3 § i lagförslaget åligger det som nämnts styresmannen vid centralanstalt att uppmärksamt följa de intagnas behandling på gruppens anstalter och förberedelserna för deras frigivning eller utskrivning. Med denna formulering får centralanstaltens styresman en uppgift, som närmast är kontrollerande eller övervakande. Med tanke på den kunnighet och den under lång fångvårdstjänst förvärvade erfarenhet som sidoanstalternas styresmän i regel besitter och kommer att besitta synes det önskvärt att centralanstaltens styresman får sin uppgift angiven på ett sätt som framhäver samarbetet i stället för kontrollen; den beskrivning av överläkarens uppgift som lämnas i samma paragraf synes härvid kunna tjäna till ledning. Med hänsyn till vikten av personlig kontakt mellan centralanstaltens styresman och sidoanstalterna bör hans verksamhet så långt som möjligt bedrivas genom regelbundna besök (jfr 4 § sista stycket, där vissa ledamöter av anstaltsnämnd åläggas att under regelbundna besök å anstalten följa de intagnas behandling). Det förefaller onödigt att belasta centralanstaltens styresman med frågor om förberedelse för frigivning eller utskrivning, eftersom sidoanstalternas styresmän i detta hänseende redan kan och i första hand bör samråda med anstaltsnämnden och skyddskonsulenten.

Centralanstaltens styresman torde, för att erhålla erforderlig kontakt med sidoanstalternas verksamhet, böra så långt det är möjligt deltaga i anstaltsnämndernas sammanträden, därvid till överläggning kan upptagas frågor om behandling av intagna både i allmänhet och beträffande de enskilda fallen. Med de informationer centralanstaltens styresman härigenom erhåller torde skriftväxling erfordras endast i ett fåtal fall. Det synes lämpligt att i överensstämmelse härmed i 4 § andra stycket gällande lydelse efter orden "påkallas av ledamot" tillägges "eller om anstalt ingår i anstaltsgrupp, av centralanstaltens styresman".

Av de i propositionen väckta förslagen är det beslutanderättens omfördelning i ärenden om anstaltsplacering och förflyttning som har den största räckvidden. Vad som här föreslås — genom ändring av 26 § tredje stycket verkställighetslagen — är inte, såsom beträffande permission och vissa andra behandlingsfrågor, en utvidgning av fångvårdsstyrelsens delegeringsmöjligheter, så att beslutanderätten kan uppdragas även åt styresman vid centralanstalt, utan en

direkt i lagen reglerad överflyttning av beslutanderätten från fängvårdsstyrelsen till centralanstaltens styresman, som automatiskt inträder när Kungl. Maj:t förordnar att anstaltsgruppen skall inrättas. Styresmannen erhåller då enligt stadgande i lagen en exklusiv och oinskränkt behörighet att besluta i frågor om placering på anstalt inom gruppen ävensom frågor om förflyttning från en anstalt till en annan inom gruppen. I övrigt bibehålles den nuvarande bestämmelsen att sådana placerings- och förflyttningsfrågor avgöres av fängvårdsstyrelsen eller efter dess bemyndigande styresman vid fängvårdsanstalt.

Propositionen innehåller icke något förslag till ändring av verkställighetslagens materiella regler om de principer som skall tillämpas i frågor om anstaltsplacering och förflyttning. Inte heller föreslås någon ändring i den paragraf, 13 §, som jämte den till ändring föreslagna 26 § reglerar beslutanderätten och förfarandet i övrigt beträffande dessa ärenden.

Beträffande principerna för anstaltsplacering och förflyttning gäller — förutom de allmänna bestämmelserna om klienteletts behandling och differentiering i 24 och 26 §§ — de i 44, 45, 46 och 47 §§ meddelade bestämmelserna om de intagnas fördelning mellan öppen och sluten anstaltsvård. Sistnämnda bestämmelser innebär dels att fängelsefånge skall undergå straffet i öppen anstalt, såframt det ej med hänsyn till hans ålder, hälsotillstånd eller tidigare vandel, förefintlig möjlighet att bereda honom arbete eller förhållandena i övrigt måste anses olämpligt, dels att strafffånge skall börja undergå straffet i sluten anstalt, varifrån strafffånge som fyllt 25 år får överföras till öppen anstalt tidigast efter tre månader, om ej särskilda skäl föreligger för överföring till sådan anstalt tidigare. Strafffånge som ej fyllt 25 år bör överföras till öppen anstalt så snart ske kan, såframt ej annat föranledes av hänsyn till hans yrkesutbildning eller andra särskilda skäl.

I fråga om förfarandet vid anstaltsplacering och förflyttning gäller vidare enligt 13 § olika regler för å ena sidan sådana dömda som är häktade i målet när straffdomen blir verkställbar och å andra sidan sådana dömda, i regel på fri fot, som inte är häktade i målet när straffdomen förekommer till verkställighet.

Beträffande häktade dömda föreskrives i 13 § första stycket att anstaltens styresman, om den dömda hålles häktad i fängvårdsanstalt när domen må verkställas, skall omedelbart befordra domen till verkställighet, det vill säga låta den dömda börja undergå straffet på anstalten samt, om den dömda är häktad anorstädes än i fängvårdsanstalt, förpassa honom till lämplig fängvårdsanstalt enligt föreskrifter — således anvisningar av generell beskaffenhet — som utfärdas av fängvårdsstyrelsen.

Är den dömda på fri fot skall han enligt 13 § andra stycket förpassas till fängvårdsanstalt vari han enligt fängvårdsstyrelsens bestämmande skall intagas. I stället för att förpassas kan han föreläggas att själv inställa sig vid sådan anstalt. Har han avgivit nöjdförklaring är det den myndighet som mottagit förklaringen som meddelar förpassningsbeslut eller föreläggande.

För häktade dömda innebär 13 § att verkställighetens inledande, inbegripet

placeringen på anstalt, är helt reglerad genom detta lagrum. Sedan den dömde börjat undergå straffet i enlighet med vad nyss sagts, kan det emellertid ifrågakomma att *förflytta* honom till annan anstalt, varom en erinran har intagits i 13 § första stycket (jfr beträffande innebörden prop. 1945 nr 342 sid. 138).

Är den dömde på fri fot skall domstolen (13 § andra stycket och vissa följdförfattningar) inom sex dagar till fängvårdsstyrelsen sända domen jämte avskrift av särskild förundersökning, om sådan verkställts, eller, om detta ej är fallet och domen lyder på fängelse, utdrag av domstolens akt såvitt angår den dömdes personliga förhållanden. Med ledning av de inkomna handlingarna och sådana uppgifter som finns tillgängliga på centrala fängregistret eller i andra hos styrelsen förvarade handlingar bestämmer styrelsen om anstalt där intagning för verkställighet i första hand skall äga rum samt anger genom hänvisning till tryckta anvisningar ett antal likartade anstalter (öppna eller slutna) där intagning kan äga rum om den dömde anträffas å annan ort än den i domen antecknade vistelseorten. Även när den dömde avger nöjdförklaring före fullföljdstidens utgång kan verkställighet i regel påbörjas enligt dessa generella anvisningar. Anvisandet av intagningsanstalt före verkställighetens början har till syfte att så långt möjligt åvägabringa en viss differentiering redan vid intagningen och därigenom minska behovet av senare förflyttningar. Förfarandet i fråga har sin största betydelse för de till fängelse dömda, vilka såsom nyss sagts i regel skall undergå straffet på öppen anstalt men efter individuell prövning kan på grund av särskilda omständigheter hänvisas till slutan anstaltsvård. Med hänsyn till de i regel mycket korta strafftiderna skulle bestämmelsen om öppen anstaltsvård för denna grupp dömda bli illusorisk, om intagning i slutan anstalt skulle ske innan valet mellan slutan och öppen anstaltsvård träffats. Att möjliggöra öppen anstaltsvård för fängelsefångar har varit det huvudsakliga skälet för införande av det i 13 § reglerade förfarandet såvitt angår icke häktade dömda; endast undantagsvis är den som dömes till fängelse häktad i målet.

Förarbetena till 1945 års verkställighetslag ger tydligt vid handen att 13 § har den nu angivna innebörden, d. v. s. att fängvårdsstyrelsen efter prövning av de individuella fallens beskaffenhet skall i första hand anvisa viss angiven intagningsanstalt och endast alternativt meddela generella anvisningar därom (se prop. 1945:342 sid. 138; jfr första lagutskottets utl. 1945 nr 52 sid. 73—75, där utskottet även starkt understryker betydelsen av det på fängvårdsstyrelsen ankommande valet mellan öppen och slutan anstaltsvård).

Under de första åren efter verkställighetslagens ikraftträdande (den 1 juli 1946) hade fängvårdsstyrelsen att anvisa intagningsanstalt för icke häktade dömda så snart domstolen inkommit med handlingarna. Dessa skulle av fängvårdsstyrelsen utan dröjsmål (således innan domen vunnit laga kraft) vidarebefordras till vederbörande länsstyrelse, som när domen blivit verkställbar skulle med beaktande av anstaltsanvisningen låta befordra den till verkställighet. I ett år 1948 avgivet förslag diskuterade decentraliseringsutredningen huruvida det

vore lämpligt att i stället för de gällande reglerna om fångvårdsstyrelsens anvisande av intagningsanstalt — efter prövning av varje särskilt ärende — införa möjlighet för styrelsen att leda denna verksamhet genom allmänna direktiv och anvisningar, varvid den individuella bedömningen skulle anförtros t. ex. fångvårdsanstalternas styresmän. Utredningen ansåg sig icke kunna förorda detta och anförde till stöd för sin uppfattning bland annat att prövningen av lämplig intagningsanstalt inte endast berodde av innehållet i den dom som skulle verkställas utan kunde röna inflytande även av andra omständigheter — såsom tidigare anstaltsvistelse och uppförande därunder — varom fångvårdsstyrelsen hade kännedom genom sina centrala register; meddelande därom kunde självfallet ej lämnas i generella direktiv och anvisningar. Ett annat skäl för bibehållande av det gällande systemet var enligt utredningen att det därigenom blev möjligt för fångvårdsstyrelsen att, såsom utredningen samtidigt föreslog, från länsstyrelserna övertaga kontrollen av att meddelade straffdomar slutligen befordrades till verkställighet (se härom prop. 1949 nr 127 sid. 12).

Sistnämnda förslag upptogs år 1949 i nyssnämnda proposition nr 127 och antogs av riksdagen. I denna proposition upptogs däremot icke ett av decentraliseringsutredningen väckt förslag att fångvårdsstyrelsen vid anstaltsanvisningen skulle i huvudsak begränsa sin prövning till att avse det individuella fallets hänförande till öppen eller slutan stalt av viss typ; detta förslag hade avstyrkts av fångvårdsstyrelsen och strafflagberedningen med framhållande att det kunde befaras minska fångvårdsstyrelsens möjligheter att differentiera klientelet (vissa öppna anstalter är främst avsedda för fängelsefångar, andra främst för strafffångar, andra åter huvudsakligen för recidivister) och därigenom innebära ett steg tillbaka.

Med frångående av ett av decentraliseringsutredningen väckt förslag att överflytta kontrollen av straffdomarnas verkställbarhet från länsstyrelse till domstol, som således skulle sända domen till fångvårdsstyrelsen först sedan den vunnit laga kraft, stadgades år 1949 att fångvårdsstyrelsen skulle övertaga kontrollen av verkställbarheten. Sedan den 1 juli 1949 sänder fångvårdsstyrelsen domen till verkställighet först sedan den blivit verkställbar, varvid även anvisning meddelas om intagningsanstalten. Domen sändes direkt till polismyndigheten i den dömdes vistelseort. När hinder mot verkställighet senare uppkommer t. ex. genom att den dömda söker nåd eller erhåller uppskov med verkställigheten eller börjat undergå annat straff som med hänsyn till stadgandet i 4:4 SL medför att det i den aktuella domen ådömda straffet inte får verkställas förrän domstol beslutat om förening av straffen, tillser fångvårdsstyrelsen att polismyndigheten får kännedom därom. Polismyndigheten i sin tur håller fångvårdsstyrelsen, som ju är ansvarig för att domen blir verkställd, underrättad om verkställighetsärendenas gång och lämnar meddelande för det fall att handlingarna överlämnas till polismyndighet i annan ort, där den dömda förmodas uppehålla sig. Kan den dömda trots efterforskningar icke anträffas, är det i sista hand fångvårdsstyrelsen som skall låta efterlysa den dömda.

När den dömda intagits i fängvårdsanstalt för verkställighet är det — liksom beträffande häktade dömda — fängvårdsstyrelsen som skall verkställa beräkningen av strafftid. På grundval av decentraliseringsutredningens nyssnämnda förslag förordades i 1949 års proposition en relativt vidsträckt decentralisering av straffidsberäkningen till fängvårdsanstaltens styresmän, men förslaget, som av första lagutskottet avstyrktes, blev icke bifallet av riksdagen. I förevarande proposition (1953 nr 143) föreslås icke någon ändring beträffande förfarandet vid straffidsberäkning och straffdoms befordran till verkställighet, inbegripet kontrollen av domens verkställbarhet och uppsikten över att meddelade domar slutligen blir verkställda.

Såsom ovan sagts innebär förslaget till ändring av 26 § tredje stycket verkställighetslagen att styresman vid centralanstalt övertar fängvårdsstyrelsens beslutanderätt beträffande placering på anstalt och förflyttning, såvitt avser anstalter inom gruppen. Härigenom har den i 13 § meddelade bestämmelsen om verkställighetens inledande för icke häktade dömda — med individuell anstaltsanvisning av fängvårdsstyrelsen — i praktiken satts ur funktion beträffande anstalter inom gruppen.

Efter ett genomförande av den föreslagna organisationen torde förfarandet vid straffdoms befordran till verkställighet, såvitt angår icke häktade dömda, komma att te sig på följande sätt. Sedan domen blivit verkställbar har fängvårdsstyrelsen att besluta, i första hand med ledning av den dömdes vistelseort men med befogenhet att göra undantag, till vilken anstaltsgrupp den dömda skall hänvisas, varefter styrelsen (beroende på innehållet i blivande följdförfattningar) skall översända verkställighetshandlingarna till polismyndigheten i den dömdes vistelseort. Därvid torde styrelsen få *antingen* anmoda polismyndigheten att från centralanstaltens styresman inhämta upplysning rörande intagningsanstalt (varvid remiss av handlingarna till styresmannen torde erfordras för att ge honom kännedom om fallet) *eller* låta handlingarna passera styresmannen för att bereda honom tillfälle att på förhand anvisa intagningsanstalt. Emellertid innefattar de från domstolen inkomna handlingarna i regel icke någon upplysning om eventuella tidigare anstaltsvistelser och därvid gjorda iakttagelser beträffande den dömda. Om handläggningen av anstaltsanvisningen, särskilt fängelsefångarnas fördelning mellan öppen och sluten vård, icke skall komma att göras på ett mindre tillförlitligt material än det som fängvårdsstyrelsen nu använder — man måste hålla i minnet att det även för styresmannens del är fråga om en ren pappersprövning — torde det bli erforderligt att styrelsen tillhandahåller styresmannen åtminstone de viktigaste av de upplysningar, som finns i styrelsens register. Då registerkortet inte kan utlånas kommer detta uppgiftslämnande att föranleda en icke obetydlig ökning av fängvårdsstyrelsens arbetsbörda i stället för den lättnad vilken delvis synes ha motiverat förslagets framläggande. Det må erinras om att årligen över 5 000 straffdomar beträffande icke häktade dömda skall befordras till verkställighet.

Vid anvisande av intagningsanstalt för icke häktade dömda kommer det att

föreligga många fall, i vilka bestämmandet av anstalt måste överlåtas på styresmannen vid centralanstalt i annan del av landet än den där den dömde vistas. Anledningen härtill kan vara en befogad önskan av den dömde eller hans anhöriga att den dömde för att beredas lämplig sysselsättning eller av andra differentieringshänsyn bör placeras på någon anstaltstyp av speciell karaktär, som ej finnes att tillgå i det anstaltsdistrikt, där han vistas. Som exempel kan nämnas, att slutna anstalter med jordbruksarbete finnes endast i östra och västra gruppen (anstalten å Svartsjö och i Mariestad). Vidare kan det underåriga klientelet, oavsett om domen lyder på fängelse (normalt öppen vård) eller straffarbete, icke undantagslöst hänvisas till den slutna anstalten i Västerås — redan av utrymmesskäl kan något sådant ej ifrågakomma. För att i görligaste mån komma fram till den i lagen avsedda differentieringen av detta klientel torde placering på viss anstalt, öppen anstalt eller blandat öppen och slutna anstalt, erfordras i särskilt stor utsträckning. Såvitt angår icke häktade dömda är det därför ofta önskvärdt att taga ställning till frågan om intagningsanstalt, innan ärendet överlämnas till styresmannen vid centralanstalt. Om fångvårdsstyrelsen finner att en pojke som vistas i Norrland lämpligen bör placeras på Mariestadsanstalten, kan styrelsen icke med insikt härom på vanligt sätt överlämna handlingarna till styresmannen vid centralanstalten i Härnösand, när denne icke har befogenhet att besluta om intagning i Mariestad. Inte heller är det tillfredsställande att styrelsen överlämnar handlingarna till styresmannen vid centralanstalten å Härlanda, som enligt förslaget beslutar om placering vid Mariestadsanstalten, eftersom styrelsen icke äger kännedom om huruvida han verkligen kommer att placera den dömde på anstalten i Mariestad. Många likartade exempel kan anföras. Kolonien Ödevata (i närheten av Emmaboda), som skulle tillhöra södra gruppen, kommer att mottaga ett stort antal personer från östra gruppen, bland annat därför att Ödevata ligger närmare till än kolonierna i stockholmstrakten. Från de södra landskapen i norra gruppen är det närmare till koloni (för långtidare) i Mellansverige än till den koloni i **umeåtrakten**, som är avsedd för sådant klientel.

I sista hand kan styrelsen åvägbringa placering på öppen anstalt. Men detta måste ske genom ändring av ett av centralanstaltens styresman fattat beslut (83 §), en åtgärd som icke är ägnad att förenkla förvaltningsförfarandet.

Av det ovan anförda torde framgå att de föreslagna reglerna om verkställighetens inledande för icke häktade dömda — med fångvårdsstyrelsen såsom ansvarig för straffdomarnas befordran till verkställighet och med centralanstaltens styresmän såsom ensamt behöriga att i första hand anvisa intagningsanstalt på grundval av material, som överlämnas från fångvårdsstyrelsen — kan föranleda onödig omgång, ge anledning till kompetenskonflikter av skilda slag och i många fall försvåra differentieringsmöjligheterna. Att överlåta anstaltsanvisningen till nu nämnda styresmän erfordras icke heller för deras bedömande av platsutrymmet inom anstaltsgruppen; vid beslutets meddelande är det nämligen ofta icke känt för dem, när intagningen kommer att ske.

Om man inte vill försvåra en ändamålsenlig straffverkställighet synes det vara nödvändigt att i princip bibehålla anvisningen av intagningsanstalt för icke häktade dömda hos fängvårdsstyrelsen.

Motsvarande svårigheter kommer, om förslaget genomföres i oförändrad form, att yppa sig i talrika fall, när *förflyttning* till anstalt i annan grupp på grund av ansökan eller eljest bör ske. Även i fråga om förflyttning synes det därför riktigare att beslutanderättens överflyttande till centralanstaltens styresman göres beroende av delegation.

Till stöd för att göra beslutanderätten beträffande placering på anstalt och förflyttning beroende av delegation kan slutligen anföras, att detta över huvud taget möjliggör en mjukare övergång till den nya ordningen och i fortsättningen gör det lättare för fängvårdsstyrelsen, som enligt sin instruktion har att leda och öva inseende över behandlingen av dem som intages i fängvårdsanstalt, att genom anvisningar och föreskrifter i delegationsbesluten leda utvecklingen i önskvärd riktning och sörja för enhetlighet i straffverkställigheten.

Härför talar vidare det förhållandet att det beträffande stora delar av det klientel, som nyintagits på de olika anstalterna, erfordras åtminstone en preliminär prövning huruvida den intagne skall kvarstanna eller förflyttas till annan anstalt; denna prövning måste göras i anslutning till verkställighetens början. Det gäller därvid närmast att bedöma huruvida det finns skäl att frångå de i lagen uppställda presumptionerna: att fängelsefångar och unga straffångar skall omedelbart överföras till öppen vård, varemot spörsmålet om sådan överföring för äldre straffångar i regel aktualiseras först senare. Vid en decentralisering av denna prövning, som nu göres av fängvårdsstyrelsen på grundval av femdagarsrapporter från anstalterna, måste det i stor utsträckning överlämnas åt sidoanstaltens styresmän att fatta beslut i frågor som nyss sagts, t. ex. sådana beslut som i de särskilda fallen överensstämmer med de nämnda presumptionerna i lagen. Den föreslagna ordningen medger emellertid icke någon sådan delegation. Resultatet kan befaras bli att den nuvarande skriftliga rapporteringen måste utvidgas i stället för att minskas ner. Ett liknande spörsmål föreligger i fråga om förfarandet när den intagne eller hans anhöriga hos fängvårdsstyrelsen vill ansöka om förflyttning till anstalt i annan grupp. Skall dessa ansökningar, sedan styresman vid sidoanstalten yttrat sig, alltid passera centralanstaltens styresmän uppstår härigenom en betydande omgång.

I 43 § verkställighetslagen regleras f. n. det särskilda *undersökningsförfarande* (de s. k. verkställighetsundersökningarna), som avser att underlätta differentieringen av fångar med minst sex månaders strafftid och tjänar till ledning för eftervården efter frigivningen, i dessa fall alltid villkorlig. Enighet torde råda därom att det nuvarande läget beträffande dessa undersökningar är otillfredsställande. Detta beror bl. a. på att antalet undersökningar numera är mer än dubbelt så stort som man från början räknade med (1 636 undersökningar under år 1952). Vidare har bristen på psykiatrer i hög grad försvårat undersök-

ningarna ävensom knappheten på socialt utbildad personal, som kan biträda vid sammanställning av det material som står till förfogande, t. ex. särskild förundersökning, summarisk läkarundersökning, sinnesundersökning och utdrag ur domstolens akt.

Meningarna går isär, huruvida man i fortsättningen bör helt frångå de principer, som legat till grund för det nuvarande förfarandet. Dessa principer innebär, kort uttryckt, att man utöver själva materialinsamlandet också vill skapa garantier för att både styresmannen och en läkare (helst med psykiatrisk kompetens) gör en summarisk bedömning av den intagne, sedan verkställigheten börjat. Styresmannen gör därvid sin bedömning huvudsakligen från anstaltsmässiga synpunkter, läkaren från en medicinsk utgångspunkt. Härvid förutsättes, att läkaren, om den summariska undersökningen ger anledning därtill, underkastar den intagne en ingående psykiatrisk undersökning (se 48 § sinnessjuklagen om överförande av fånge till sinnessjukavdelning för observation).

Innan man på ett mera definitivt sätt överger det nuvarande, vid verkställighetslagens tillkomst noggrant övervägda, men då i praktiken oprövade förfarandet, synes starka skäl tala för att man under en övergångstid prövar sig fram med ett modifierat system. Det synes vara möjligt att starkt minska ned skrivarbetet genom att bygga på föreliggande personuppgifter (särskilt personundersökning m. m., se ovan) och komplettera dessa med iakttagelser av den dömdes i hans aktuella situation. Härvid bör uppmärksamheten främst inriktas på frågan hur man under behandlingstiden och efter frigivningen bäst skall främja en ur brottsförebyggande synpunkt gynnsam utveckling. Beträffande recidivister är det då av största vikt att man kompletterar tidigare uppgjorda berättelser med upplysningar rörande deras förhållanden under tiden efter senaste frigivningen.

Man bör inte heller förhastas när det gäller att avstå från den nuvarande i princip obligatoriska medverkan av läkare genom summarisk undersökning av den dömdes. Även om dessa undersökningar inte alltid är tillfredsställande, så är läkarens medverkan dock i flertalet fall av värde, bl. a. såsom en garanti för att grövre abnormiteter blir beaktade. Genom att på sätt nu sker tillvarataga den utomstående läkarexpertis som står till förfogande i olika delar av landet uppnår man att flertalet dömda kommer i kontakt med en psykiater. Vid de 1 636 verkställighetsundersökningarna under år 1952 medverkade läkare i 1 208 fall; i 948 fall var den medverkande läkaren icke anställd i fångvärdens, i 771 av dessa fall var läkaren anställd inom sinnessjukvård eller fackutbildad psykiater.

Mot det i propositionen föreslagna utredningsförfarandet, som helt skall ersätta verkställighetsundersökningarna, kan riktas den erinran, att sammanställandet och kompletteringen av personuppgifterna oftast kommer att göras av befattningshavare på annan anstalt än den där den intagne vistas; dessa befattningshavare har sålunda sällan tillfälle att skaffa sig en på personliga iakttagelser grundad uppfattning om den intagne; i många fall hindras befattningshavaren av avstånden och brist på tid att ens se den intagne.

Av dessa och andra skäl synes försiktigheten bjuda att man icke på en gång och över hela linjen inför ett så oprövat system som det föreslagna. Den erforderliga rekonstruktionen av utrednings- och undersökningsförfarandet efter intagningen bör genomföras successivt med beaktande av de erfarenheter som göres. Därvid bör verkställighetsorganen icke vara bundna av schematiska, i lagen inskrivna regler. I stället för det detaljrika tillägg som föreslagits i 43 § torde man kunna stanna vid en tilläggsbestämmelse av innebörd att Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, fångvårdsstyrelsen äger beträffande särskild anstalt eller särskild grupp av intagna förordna om undantag — helt eller i visst avseende — från bestämmelserna i 43 § ävensom meddela de föreskrifter som därav påkallas.

På grund av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen måtte i den föreslagna lagen till ändring av lagen om verkställighet av frihetsstraff m. m. göra sådana ändringar att 3, 4, 26 och 43 §§ erhåller nedanstående lydelse:

3 §.

Under fångvårdsstyrelsen beslutar, där ej annorlunda är stadgat, fångvårdsanstalts styresman i frågor angående de intagnas behandling och anordnande av eftervård åt dem. Styresmannen vid centralanstalt bör vid regelbundna besök å gruppens anstalter lämna erforderliga råd och anvisningar beträffande de intagnas behandling. I den utsträckning denna lag angiver eller eljest föreskrives, äger han meddela beslut rörande den som är intagen på annan anstalt inom gruppen.

4 §.

Vid fångvårdsanstalt — — — övriga ledamöter.

Styresmannen skall, där det kan ske utan dröjsmål, till överläggning i nämnden upptaga frågor om fånges hållande i enrum under arbete eller fritid, om disciplinära åtgärder och om eftervård ävensom andra viktigare frågor. Nämnden har ock att avgiva yttrande över ansökning om nåd eller villkorlig frigivning samt att behandla ärende som fångvårdsstyrelsen hänskjuter till nämnden eller vars upptagande påkallas av ledamot eller, om anstalten ingår i anstaltsgrupp, av centralanstaltens styresman.

Nämnden må — — — i övrigt.

Utöver vad — — — lämna anstalten.

De ledamöter — — — intagnas behandling.

26 §.

Vid de — — — möjligt förhindras.

Män och — — — eller anstaltsavdelningar.

Om placering å anstalt och förflyttning från en anstalt till annan förordnar fängvårdsstyrelsen eller, efter dess bemyndigande, styresman vid fängvårdsanstalt. Inom anstaltsgrupp äger överläkaren vid centralanstaltens psykiatriska avdelning besluta, att intagen skall från anstalt inom gruppen överflyttas till avdelningen för undersökning eller behandling.

43 §.

Beträffande straff- eller — — — sådan undersökning.

Undersökningen skall — — — berättelsens avgivande.

Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, fängvårdsstyrelsen äger beträffande särskild anstalt eller särskild grupp av intagna förordna om undantag, helt eller i visst avseende, från bestämmelserna i denna paragraf ävensom meddela de föreskrifter som därav påkallas.

Stockholm den 9 april 1953.

Hardy Göransson.
